

PROFESORU NIKOLI IVANIŠINU

(1923.-2013.)

U SPOMEN

U Zadru, 5. lipnja 2013. u devedesetoj godini života, preminuo je profesor emeritus Nikola Ivanišin – sveučilišni profesor, književni povjesničar i kritičar koji je svoj život i rad neraskidivo utkao u dubrovačku i zadarsku sredinu ostvarivši – u iznimno bogatu opusu znanstvenih, književnopovijesnih i književno-kritičkih djela trajne vrijednosti – neprijeporan doprinos nacionalnoj znanosti i kulturi, posebice hrvatskoj književnoj kritici i povijesti literature.

Rođen je Trebinju 1923. godine; djetinjstvo i mladenačke godine provodi u Dubrovniku, gdje stječe osnovnoškolsku i gimnazijsku naobrazbu. U gradu za koji je cijeloga života ostao vezan, u gimnaziji ga s književnošću upoznaje istaknuti hrvatski estetičar, kroćeanac Albert Haler. Nakon II. svjetskog rata, u kojemu sudjeluje kao partizanski borac i ratni izvjestitelj, Nikola Ivanišin na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i sam upisuje studij književnosti (točnije: hrvatskoga jezika i jugoslavenskih književnosti te ruskog jezika i književnosti, kao i talijanskog jezika i književnosti). Kako je sam znao istaknuti, na studiju su najsnažnije dojmove na njega ostavili Stjepan Ivšić, Josip Badalić te, posebice, Antun Barac. Nakon diplomiranja 1951. vraća se u Dubrovnik; zapošljava se kao asistent na tada osnovanu Akademijinu Historijskom institutu i skuplja građu za doktorsku disertaciju o dubrovačkom časopisu *Slovinac*. Potom kao asistent tri godine radi na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Doktorirao je 1957. tezom "Časopis *Slovinac* i slovinstvo u Dubrovniku 1878.-1884.", a 1959. – kad je izabran za docenta za noviju hrvatsku književnost – prelazi na Filozofski fakultet u Zadru, na kojemu je trajno uposlen do umirovljenja u rujnu 1993. godine, predajući – najprije kao docent, pa izvanredni, potom, od 1969., kao redoviti profesor – više od tri desetljeća noviju hrvatsku književnost a nekoliko godina i teoriju književnosti na Odjelu za hrvatski jezik i književnost (odnosno onodobnom Odsjeku za južnoslavenske jezike i jugoslavenske književnosti); predavanja nije prekidao ni dok su oko nas u Zadru padale granate; njegovi studenti pamte ga (pamtimo ga) po zanimljivim (nikada monotonim) predavanjima, posebice po živim seminarskim diskusijama i vječnoj spremnosti za razgovor ("Možete me nazvati do 11 sati navečer!"). Uz znanstveno-nastavnički rad, na zadarskom je fakultetu obavljao više drugih odgovornih dužnosti: dvadesetak godina (u nekoliko navrata) bio je predstojnik bilo matičnog odsjeka bilo Zavoda za slavistiku; bio je prodekan i dekan Fakulteta, itd. Njegova suradnja s Filozofskim fakultetom u Zadru nastavila se i po odlasku u mirovinu; po osnivanju zadarskog sveučilišta bio je među prvima izabran za profesora emeritusa. Nakon umirovljenja profesor je Ivanišin desetak godina predavao i na Pedagoškom fakultetu u Puli. Kao vrstan stručnjak i poznavatelj novije hrvatske književnosti više godina predavao je i na postdiplomskom studiju iz teorije i povijesti književnosti pri Međunarodnom interuniverzitetskom centru za postdiplomske studije u Dubrovniku. U nekoliko navrata kao gost predavač nastupio je i u inozemstvu (u Marburgu, Münchenu i Krakovu), kamo je odlazio i na stučno usavršavanje –

osobito su bila plodotvorna dva njegova duža studijska boravka u Njemačkoj (u Marburgu 1958./1959. i u Münchenu 1968./1969.).

Među brojnim objavljenim djelima profesora Nikole Ivanišina (više od dvjesto bibliografskih jedinica, među kojima je deset knjiga i veći broj znanstvenih studija) prevladavaju znanstveni, književnopovijesni i književno-kritički radovi, objavljivani od 1952. do 2011. godine; ovom prigodom podsjećamo samo na neke od njih, uglavnom na knjige: počevši od *Dubrovačkih književnih studija* (1966.), preko "presjeka kroz hrvatsku kulturu i književnost" *Ljudi, djela, uspomene* (1978.) i monografije o književnom stvaralaštvu Ive Vojnovića *Grada Dubrovnika pjesnik*, (1984.) do knjiga *Tradicija, eksperiment, avangarda* (1975.) i *Fenomen književnog ekspresionizma* (1990.) – u kojima autor analitičko-sintetičkim postupkom sustavno i zaokruženo predočava i objašnjava hrvatsku avangardnu, posebice ekspresionističku književnost, a koje su postale nezaobilazne pri proučavanju tog dijela hrvatske literature – do monografije *Književnopovijesno djelo Antuna Barca* (1996.) i knjige *Od Dživa Gundulića do Miroslava Krleže* (2004.) te autobiografski obilježenih *Profesorovih književnih zapisa* (2006.) i *Post scriptuma* (2011.).

Spisateljskim i književnim radom Nikola Ivanišin počeo se baviti još za vrijeme II. svjetskog rata, a prvi članak o književnosti objavio je 1952. godine u splitskoj *Slobodnoj Dalmaciji*. U desetljećima koja su slijedila, za čitava svog radnog vijeka, pa i kao umirovljenik, sve do duboke starosti, plodni je suradnik više časopisa i novina, posebice zadarskih, dubrovačkih i splitskih, u kojima je publicirao – kao što je prethodno istaknuto – više od dvjesto bibliografskih jedinica - (pretežito) znanstvenog i stručnog karaktera, kao i beletrističkih zapisa i novinskih članaka. Napomenimo k tomu da profesor Ivanišin ne samo da je bio česti suradnik više časopisa i novina, nego je i sam uređivao pojedine publikacije – 1955./1957. bio je glavni i odgovorni urednik časopisa *Dubrovnik*, također i jedan od urednika *Zadarske revije* te *Radova FF u Zadru*, uredio je *Mogućnosti* 11-12/1978.; kao direktor seminara za strane slaviste uredio je i dva godišta zbornika *Jugoslavenski seminar za strane slaviste*, itd.

N. Ivanišin posebno intenzivno objavljuje šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća u *Radovima FF u Zadru*, *Zadarskoj reviji*, *Dubrovniku*, zagrebačkoj *Croatici*, splitskim *Mogućnostima* – a zaokruženje znanstvenog i stvaralačkog rada postiže publiciranjem knjiga znanstvenih studija o novijoj hrvatskoj književnosti, pa i o starijoj. Izbor iz njegovih radova uvršten je, zajedno sa F. Švelcem, M. Vaupotićem, N. Mihanovićem i D. Jelčićem, i u Matičinu ediciju PSHK (knj. 162; *Izabrana djela. (Ogledi i rasprave)*, Zagreb, 1984.).

Prvu knjigu – nastalu na temelju istraživanja u Historijskom institutu u Dubrovniku a potaknutu dubokom ljubavlju prema Gradu i njegovoj bogatoj književnoj tradiciji – Ivanišin objavljuje u Dubrovniku 1966. pod naslovom *Dubrovačke književne studije*. U njoj je autor objedinio radove o dubrovačkoj književnoj problematici, grupirane u četiri tematska bloka: o I. Gunduliću, o književnom krugu oko časopisa *Slovinac*, o I. Vojnoviću te o svom srednjoškolskom profesoru, književnom povjesničaru i estetičaru Albertu Haleru, koji je, u znatno manjoj mjeri negoli Antun Barac, ali ipak, vidno utjecao na njegovo proučavanje književnosti i temeljne spoznaje o njoj.

Za Dubrovnik i dubrovačke književne teme, kojima će se u svom radu stalno vraćati, Nikola je Ivanišin bio vezan emotivno (što ga, međutim, nije sprječavalo da im pristupi kao znanstvenik). Ipak, problematika s kojom se – svojim temperamentom intelektualca nervčika – najviše srodio jest ona vezana za avangardnu i ekspresionističku književnost. Saznanja o europskom, posebice njemačkom književnom i likovnom ekspresionizmu, što ih je stekao za studijskih boravaka u Njemačkoj, Ivanišin je značajki i studiozno iskoristio pri proučavanju sličnih pojava u hrvatskoj literaturi prvih dvaju desetljeća 20. stoljeća; nalazeći im tragove i prve nagovještaje već u hrvatskoj književnoj tradiciji 19. st., počevši od A. Kovačića i S. S. Kranjčevića. Ivanišinove znanstvene studije, objavljivane šezdesetih godina prošloga stoljeća, u kojima se prati proces književno-stilskih mijena od iskoraka iz tradicionalne književnosti putem eksperimentiranja do avangardne književnosti, rezultirale su knjigom indikativna naslova: *Tradicija, eksperiment, avangarda* (1975.). Uočavajući i lucidno povezujući tematsko-motivske sklonosti, sličan senzibilitet i temperament pojedinih autora te stilsku ("dosljedno nedosljednu") srodnost njihovih ostvarenja, Ivanišin u toj knjizi analitičko-sintetičkim postupkom prati genezu ekspresionističkog stilskog kompleksa u hrvatskoj lirici i objašnjava tu pojavu u vremenskom rasponu od avangardne pjesme "Metamorfoza" Ante Kovačića (1878.) do Šimićeve ekspresionističke pjesničke zbirke *Preobraženja* (1920.) te Krležine ekspresionistički obilježene ratne lirike i smrti Ulderika Donadinija 1923. Pritom fenomen hrvatskoga književnog ekspresionizma predstavlja kao sastavni dio europske avangardne književnosti i slikarstva u godinama I. svjetskog rata te nešto prije i nakon njega. Knjiga *Tradicija, eksperiment, avangarda* nagrađena je 1978. republičkom nagradom "Božidar Adžija", ali još veće priznanje i potvrdu njezine vrijednosti predstavlja činjenica da je bila izvanredno prihvaćena od kritike, te da je (p)ostala nezaobilaznom za svakoga koji proučava hrvatsku avangardnu književnost i razdoblje u kojem dominiraju ekspresionistički stilovi.

Nakon te zapažene knjige, godine 1978. pojavila se nova, pod naslovom *Ljudi, djela, uspomene*, koja kao "presjek kroz hrvatsku kulturu i književnost" okuplja studije i članke nastale u širem vremenskom rasponu – od jednog fragmenta o Vatroslavu Jagić (1953.) do studije "Nazorove zadarske inicijative" (1976.). Od većeg broja radova uvrštenih u tu knjigu podsjećamo samo na najcjelovitiji od njih – "Hrvatska moderna na Jadranu", u kojemu autor daje sintetički prikaz književne moderne na istočnoj obali Jadrana, ističući značenje pojedinih kulturnih središta – od Trsta, preko Zadra do Dubrovnika – gdje su izlazili časopisi oko kojih su se okupljala značajna imena hrvatske moderne.

Kao čovjek koji se smatrao Dubrovčaninom i kojega taj drevni grad ni do kraja života nije prestao privlačiti, profesor Ivanišin bio je predisponiran da se u svom radu često vraća stvaralaštvu Ive Vojnovića, autora čija su najbolja književna ostvarenja "izrasla" upravo iz čežnje za Dubrovnikom. Nije stoga čudno što se tim zaljubljenikom u Grad Ivanišin bavio čak nekoliko desetljeća, da bi 1984. objavio knjigu pogođena naslova *Grada Dubrovnika pjesnik*. Iako nije pisana školski, profesorski, knjiga je cjelovita monografija o cjelokupnu Vojnovićevu stvaralaštvu – i dramskom i proznom i pjesničkom – u kontekstu hrvatske književnosti (najčešće reference i paralele vezane su za A. Šenou, M. Begovića, M. Krležu i F. Galovića). Knjiga je 1985. nagrađena diplomom za znanost *Slobodne Dalmacije*.

Knjigom *Fenomen književnog ekspresionizma (O hrvatskom književnom ekspresionizmu)*, objavljenom 1990., Ivanišin je nadopunio i proširio, odnosno zakrožio problematiku obrađenu u *Tradiciji, eksperimentu, avangardi*. I ovo djelo o hrvatskom književnom ekspresionizmu ima sve kvalitete knjige koja mu je prethodila, a odlikuju ga i neke nove. Knjiga *Fenomen književnog ekspresionizma* rađena je sustavnije i kompleksnije, jer uz poeziju obuhvaća i ekspresionističku dramu i prozu, pa – zajedno s prvom – predstavlja jedno od najboljih znanstvenih ostvarenja kojima se objašnjava avangardna, posebice ekspresionistička književnost u Hrvatskoj.

Stvaralačku vitalnost potvrdio je profesor Ivanišin i kasnijom aktivnošću: iz rukopisne ostavštine svoje pokojne supruge Nade Beritić priredio je za tisak knjigu *Otkrića iz arhiva* (2000.), ugrađujući u taj posao mnogo ljubavi i truda. Uz knjigu *Od Dživa Gundulića do Miroslava Krleže* (2004.), u kojoj spaja dva opsesivna segmenta svoga znanstveno-istraživačkog bavljenja književnošću – dubrovački i ekspresionistički "K-kompleks", odnosno Krležu kao najznačajnijeg od "K-pjesnika" – njegovo najvažnije znanstveno ostvarenje (rađeno također s mnogo ljubavi i poštovanja) jest knjiga *Književnopovijesno djelo Antuna Barca* (1996.). Pišući o svom profesoru i uzoru, Ivanišin je monografski, s različitih aspekata predočio književnopovijesni opus jednog od najvažnijih hrvatskih povjesničara književnosti te dao značajan prilog poznavanju književnopovijesnog rada Antuna Barca i njegova pristupa književnom djelu. Kako ističe Miroslav Šicel, u toj je knjizi Ivanišin ostvario "usklađenu sliku biografije i stvaralaštva Antuna Barca, dviju bitnih odrednica koje obilježavaju njegove metodološke i književnopovijesne postupke", čime se (i opet) potvrdio kao jedan od poštovalaca i nastavljača Barčeve književnopovijesne i književnoteorijske prakse; na koju se često rado pozivao i u znanstvenom i u nastavičkom radu, dajući joj prednost pred Halerovim strogo estetskim prosudbama književnog djela te uopće pred zadanim matricama književnoteorijskih modela preuzimanima iz drugih sredina, "presađivanima" iz stranih u nacionalnu književnost.

Uz radove znanstvenoga i stručnoga karaktera, u stvaralaštvu Nikole Ivanišina zasebno mjesto pripada većem broju novinskih članaka te beletrističkih i esejističkih zapisa, pisanih prepoznatljivim ivanišinovskim stilom/temperamentom – ponekad lirski toplo, gotovo raznježeno, nostalglično, a ponekad ekspresionistički eksplozivno. Ti su zapisi najčešće motivirani Dubrovnikom i Zadrom – počevši od "Tri zapisa" (*Dubrovnik*, 1955.) i impresivne slike/doživljaja u ratu porušena Zadra ("Zadrom u ponoć", *Zadarska revija*, 1956.) do teksta "Nanovo u Dubrovniku" (*zadarsko Glasje*, 1994.), u kojem evocira najnovije rušenje i grada Zadra i grada Dubrovnika, ili pak do autobiografskih zapisa "Iz moga dubrovačkog djetinjstva" (*Republika*, 2004.) i drugih. Jedna od češćih preokupacija u tekstovima autobiografskoga karaktera jest i rat (II. svjetski rat i Domovinski rat); isto tako i nastavički i znanstveni rad (npr. "Zapisi o radu jednog seminara", 1976.). Iz takvih tekstova, kao svojevrsna zaključna riječ njihova autora, izrasle su dvije knjige, bitno/temeljno drugačije od ostalih, prethodnih Ivanišinovih knjiga: *Profesorovi književni zapisi* (2004.) i *Post scriptum* (2011.); jer – iz njih saznajemo "mnogo toga ne samo o njegovu stručnom djelovanju nego i o sveukupnom životu i radu", kako stoji u "Autorovoj napomeni" *Profesorovim književnim zapisima*, poentiranoj, baš kao

što je to Profesor svojim studentima znao često govoriti, sljedećim riječima/željom: *"Uvjeren sam da će ova knjiga svjedočiti o životu kao najzagonetnijem fenomenu, jer književno djelo ne svjedoči samo o životu nego se ponekad i samo preobražava u moguće najtrajniji život."*

Posljednja knjiga profesora Nikole Ivanišina – kao svojevrsni "post scriptum" *Profesorovim književnim zapisima* (i ne samo njima!) – napisana je iz iste autorove želje/težnje: da se pruži (što potpunije) svjedočanstvo o životu, da se stvaralačkom riječi, da se književnim djelom dostigne "preobrazba u moguće najtrajniji život" – onako kako je, gotovo sa strašću, znao govoriti studentima predajući im o hrvatskoj literaturi; prenoseći im ne samo znanje i književno-znanstvene spoznaje, nego i ljubav prema književnosti – i "zagonetnom fenomenu": životu! Bez sumnje, svojim objavljenim djelima Nikola je Ivanišin ostavio trajnu vrijednost i neprijeporan doprinos hrvatskoj znanosti i kulturi, te tako dosegao onu "preobrazbu" kojoj je težio, a i svojim pedagoško-nastavničkim radom ostavio je također (na drugačiji način, ali ipak) trajni, neizbrisivi trag u generacijama studenata koje je učio i odgajao. Poštovanje Vam... Hvala Vam, Profesore.

Zvezdana Rados